ni. Ennek minden örömével és szenvedésével. Természetesen Romsics értékel is. Értékel úgy, hogy a személyiséget nem szakítja ki korából, nem vetít vissza egy — sokszor a napi politikától sem mentes — utólagos értékrendet. Romsics értékelése szerint Bethlen számtalan cselekedetét, döntését nem igazolta a történelem, de ugyanakkor rámutat arra is, hogy sok esetben a bethleni alternatívának lett volna helye. Ugyanez vonatkozik az Emlékirat romsicsi értékelésére is, amikor azt írja: „Meglátásai, értékelései többnyire nem egyeznek mai történetírásunk álláspontjával. Egyes kérdésekben azonban ... szinte teljesen megegyezik véleménye mai felfogásunkkal".

Minden bizonnyal nem mindenki azonosul majd a bevezető tanulmány szerzőjének véleményével, következtetéseivel, gondolataival. De az is bizonyos, hogy a tanulmány jelentős mértékben járul hozzá a magyar történelem egy sok vonatkozásában még mindig feldolgozatlan korszakának feltárásához. Ahogy a szerző maga is fogalmaz: „Ez a kötet a valódi Bethlen István bemutatásához, a reális Bethlen-portré megrajzolásához szeretne hozzájárulni".

Szőcs Gábor

Bohus Chnoupek:

Feltört pecsétek

(Rövidített kiadás.)
(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1986.)

Az elmúlt évtizedek magyar és nemzetközi történettudománya rendkívül alaposan tisztázta a második világháború fő frontjainak történetét. Magyarul is olvashatunk dokumentumokat, emlékiratokat, tanulmányokat az antifasiszta koalíció hatalmainak kapcsolatáról, együttműködéséről és vitáiról. Az európai kis országok története számára legalább ilyen fontos az, hogy az 1938 és 1943 között kibontakozó „Új Európába" hogyan tudtak integrálódni, mennyire tudták rövditávú érdekeiket és hosszútávú — azaz „átmentő" — érdekeiket összehangolni. Az utóbbi évek magyar könyvterméséből (Hitler hatvannyolc tárgyalása — szerk. Ránki György és Vargyai Gyula Tengelytörés) erről is jól tájékozódhatunk.

Másrészt viszont izgalmas kérdés, hogy a Hitlerrel szövetségben álló országok hogyan viszonyulnak azokhoz a katonákhoz, hadifoglyokhoz, menekültekhez, diplomáciai, vöröskeresztes stb. funkcionáriusokhoz, akik az antifasiszta koalíció táborához tartoznak.

A fentiekre azért tértünk ki, mert e kötetet elsősorban azoknak ajánljuk, akik ezekekkel az alapvető történeti munkákkal már megismerkedtek és éppen ezért akarják színezni ismereteiket. A szerző 1954 nyarán készített riportsorozatot a szlovák felkelés veteránjaival, a Szlovák Államba szökött francia hadifoglyok tevékenységéről arról, hogy ez a harc nyugat- és keleteurópaiak, francia kommunisták és szlovák polgárok vagy éppen francia polgárok és csehszlovák kommunisták közös harca volt. Arról, hogy szlovák államapparátus legfelső szintjeinek is megvoltak az ellenállói, akik, mint a fasiszta szlovák állambiztonsági hivatal vezetője 1944-ben Mauthausenban halt meg. Arról, hogy az ellenállásnak alapvető belső feszültségekkel kellett szembenéznie — az idő előtti felkelés és totális német megszállás vagy „idő utáni", de kibontakozni a frontesemények miatt már nem tudó felkelés dilemmája között kellett választania. Hogy, mint minden partizánmozgalomban parancsnoklási gondok és viszályok voltak a kommunisták, a polgári ellenállók, a helyiek és messziről jöttek, a csehek és szlovákok, a franciák és hazaiak között. A könyv persze nem történészi munka, a jegyzetapparátus is csak egy-egy tényt, vagy személyt világít meg. A kibontakozó kép inkább korrajz és bátor emberek jellemrajza, partizánkalandok leírása. Mégis, mint minden hiteles emlékezés a történeti logikával, kritikával, rendszerező képességgel olvasót közelebb viszi a történeti problémák alaposabb és differenciáltabb megértéséhez. De a 21 riport akkor nem jelent meg. „Mert még nem érett meg rá az idő. Ami tabu volt egyelőre tabu maradt. A szubjektív még nem hátrált meg az objektív elől."

Kétségtelen, hogy itt az ideje a pecsétek feltörésének. A csehszlovák és magyar levéltárakban és Kelet-Európában mindenütt. Mert kutatási szabadság nélkül nincsen valódi múltismeret és a közös dolgok tisztázása nélkül nincsen jelenbeli együttműködés sem.

Ezért üdvözöljük e könyvet is, mert feltöri az első pecséteket és talán példát mutat más pecsétek feltöréséhez is. Ebben a szellemben ajánlhatjuk érdeklődő kollégáinknak is.

Nagy Péter Tibor